

Aktiebolaget: Privata rättigheter i kollektiv egendom

Mänskligheten kan vara tacksam över dem som lärde människan att utnyttja elden och hästen, ty det gav människan tillgång till energi. Likaledes är egendomen, tanken att någon har rättigheter till ting och agerande oberoende av styrka eller andra maktmedel, en innovation som möjliggjorde att mänsklig initiativförmåga kunde knytas till människans vilja att befrämja sin släkt i den privata egendomen och sina medmänniskor i den kollektiva egendomen.

Men aktiebolaget är onekligen också en magnifik innovation, då den lyckades utnyttja styrkan i kollektiv egendom, eftersom bolaget äger företaget, med styrkan i den privata egendom, eftersom aktierna i bolaget kan ägas av individer och familjer. Vad som tidigare endast kunde utföras av stater eller måttlöst rika personer eller familjer, kunde genom bolaget nu utföras, baserat på myriader av individer som investerade sina resurser i bolaget. Samtidigt som de som kunde driva företaget inte behövde vara rika.

Därmed skiljdes ägandet från företagsledningen. Förvisso motarbetades det av de genuina liberalerna, som blott tror på privat egendom, ty de som äger bolaget, agerar inte i företaget, medan de som agerar i företaget, inte äger bolaget. Men motståndet mot bolaget övergav liberalerna när de såg bolagets magnifika styrka. Ja, de som tidigare ansåg att man skall bära konsekvenserna av sitt agerande, övergav den principen och förlät aktieägarna för deras begränsade ansvar. Det var blott de gamla Wallenbergarna som stred för ägarnas obegränsade ansvar i banken. Men de fick ge upp. Aktiebolaget tycks obönhörligen gå mot mer och mer avgränsande mellan ägande och ledning.

Men aktiebolaget har en möjlighet ytterligare, som kan utnyttjas när aktiemarknaderna är mer effektiva. Den möjligheten hålls tyvärr tillbaka av liknande konservativa krafter som de gamla liberalerna utgjorde.

Aktiebolagets aktie ger innehavaren rätt att ta del av bolagets utdelning, att rösta på bolagsstämman och man har rätt att sälja aktien. På så sätt kan man både ta del av bolagets ekonomiska prestation och utöva kontroll. Emellertid är det så snillrikt att man kan separera rättigheten till utdelning och rätten till att rösta. Man kan ha aktier som ger samma rätt till utdelning, men som skiljer sig åt hur många röster man har.

Med skillnader i rösträtt kan en relativt fattig ägare få stort inflytande, och relativt rika ägare kan avstå sina röster genom att blott investera i aktier med liten eller ingen rösträtt. Detta förfarande möjliggör att man kan skapa två marknader, en för relativt sett fattiga aktieägare som önskar investera i kunskap som möjliggör att de kan utöva inflytande i bolagets styrelse, medan andra kan investera i kunskap som gör att de kan avgöra om de skall behålla sin aktie eller sälja den.

Aktiebolagets specialisering mellan ägande och ledning, kan således drivas ett steg vidare, till specialisering i ägande mellan bolagsledande kapitalister och aktiesäljande kapitalister.

Emellertid motarbetas detta av märkliga tankar om aktieägardemokrati. Men medan vi finner det naturligt att stater drivs genom demokrati, då medborgare i staten inte ingått ett frivilligt avtal, borde det vara lika onaturligt med demokrati i avtal som man ingått frivilligt. Det är helt enkelt obegripligt varför politiken skall begränsa avtalsfriheten när det gäller aktiers utformning.

Man kan t o m hävda att det är samhällsekonomiskt ofördelaktigt då det blott innebär att dagens ekonomiska makthavare, manschett- och halsduksförsedda fondadministratörer, ges makt över ekonomin, utan att besitta kompetens att leda ägarnas arbete, samtidigt som fattigare kompetenta ägarna drivs bort från styrelserummet.

Aktiebolaget innebar en gång i tiden att välstånd och förmåga kunde separeras, men utnyttja varandra. Genom rösträttskillnader kan bolaget fortsätta sin meritokratiska vandring och utnyttja varje deltagares unika förmåga.